

Ryder Patzuk-Russell. *The Development of Education in Medieval Iceland. The Northern Medieval World: On the Margins of Europe*. Berlin: De Gruyter, 2021.

Udviklingen af uddannelse i middelalderens Island er ikke et enkelt emne at behandle. På grund af manglende kildemateriale er kildesituationen meget udfordrende. Samtidig er emnet helt centralt for at kunne forstå det intellektuelle miljø, som udgjorde baggrunden for de litterære aktiviteter, der kendetegnede det islandske kulturliv i middelalderen. Selvom der er skrevet en hel del om uddannelse i Island i middelalderen, findes ikke noget omfattende værk om det. Ryder Patzuk-Russells bog, *The Development of Education in Medieval Iceland*, har det ambitiøse mål at være en sådan slags bog, i hvert fald mere omfattende end tidligere værker. Forfatteren oplyser indledende, at han vil behandle emnet som et selvstændigt forskningsemne uden direkte forbindelse til andre forskningsområder, f. eks. middelalderens litteraturhistorie.

Bogen er delt op i fire kapitler samt indledning hvor Patzuk-Russell giver en almindelig oversigt over forskningsområdet. Han gennemgår tidligere forskning med et kritisk blik og præsenterer de vigtigste kilder. Det viser sig fra begyndelsen, at Patzuk-Russell går til emnet på baggrund af en meget omfangsrig kildeanalyse, hvilket er en af bogens hovedstyrker. I indledningen betoner han *grammatica*'s centrale stilling – *grammatica* var en af de syv *artes liberales* – for dannelsens udvikling i middelalderens Island; *grammatica* spiller endvidere en meget fremtrædende rolle i bogen i øvrigt, især i de sidste to kapitler.

Det første kapitel handler om de forskellige former for uddannelse i perioden før den romerske kirke blev en dominerende institution i det islandske samfund. I den periode var uddannelsen ikke så formel som i senere, og Patzuk-Russell understreger, at begrebet "skole" ikke altid kan bruges til at beskrive den sammenhæng, som uddannelsen fandt sted i. På baggrund af en detaljeret kildeanalyse giver kapitlet en oversigt over de områder, som forfatteren regner som hørende til uddannelse, herunder lov og ret, magi, historie, genalogi, digtning og *bannyrðir* (håndarbejde). Som forfatteren fremhæver, skal disse fag ikke forstås som isolerede områder,

men sammenhængende. Kapitlet er meget oplysende, men dets største problem er konceptuelt. Vigtige begreber, f. eks. "uddannelse" efterlader Patzuk-Russell udefineret, og det samme gælder begrebet "sekular". Som det vil blive diskuteret senere, irriterer denne konceptuelle uklarhed læseren også i bogens senere afsnit.

Det andet kapitel er tilegnet den kirkelige uddannelse med vægt på den ydre og institutionelle kontekst, som uddannelsen foregik i. Forfatteren begynder med at betone vigtigheden af opfostring (e. fosterage) og forholdet mellem mester og lærling, især i kristendommens tidligste periode i Island og før uddannelse blev en vigtig del af domkirkernes og klostrenes aktiviteter. I de følgende afsnit diskuterer Patzuk-Russell – meget deskriptivt – uddannelsen på bispesæderne Skálholt og Hólar samt i klostrene på Island. Han diskuterer også uddannelsens praktiske del, dvs. det klassiske spørgsmål om det økonomiske aspekt. Et interessant resultat af dette kapitel er det faktum, at der er meget vanskeligt at skelne mellem sekulær og religiøs uddannelse i det sociale miljø i middelalderens Island.

Det tredje kapitel handler om indholdet af den kirkelige uddannelse med stor vægt på det latinske sprog, dets plads i det islandske samfund og samspillet med det oldislandske folkesprog. Det sidstnævnte punkt er særlig vigtigt for at forstå udviklingen af *grammatica* som central del af den kirkelige uddannelse. Ligesom mange forskere i de senere år (f.eks. Gottskålk Þór Jensson og Lars Boje Mortensen), betoner Patzuk-Russell det latinske sprogs stærke position i middelalderens Norden, især i kirkelige sammenhæng, og tilføjer talrige eksempler fra relevante kilder, hvoraf nogle (f. eks. boglister) ikke har fået meget opmærksomhed i forbindelse med latinsk lærdom i middelalderen. Af særlig interesse er det, at forfatteren udforsker detaljerne i samspillet mellem folkesproget og latin, og hvordan det kom til at udgøre et tosproget undervisningsprogram. Dette aspekt af uddannelse såvel som af det religiøse liv i middelalderens Island er ikke blevet udforsket og forklaret så detaljeret før nu, og det er en vigtig tilføjelse til forskningsfeltet. Et vigtigt forbillede for den måde, det foregik på, finder Patzuk-Russell in den angelsaksiske verden, nemlig i Ælfric af Eynshams tosprogede grammatiske arbejde, *Excerptiones de arte grammatica anglice*.

Fjerde kaptitel indeholder en detaljeret undersøgelse af de oldislandske grammatiske afhandlinger og andre skrifter relevante for Patzuk-Russells diskussion af udviklingen af et folkesprogligt grammatisk og sprogfilosofisk system, der udviklede sig parallelt med den latinske *grammatica*. Forfatteren selv definerer det som "the discourses and ideologies around the creation of a normative, authoritative ON language, and the interpretation

of texts in ON” (268). Selvom kapitlet er baseret på en grundig analyse af de ovennævnte værker og indeholder mange interessante punkter, har den for det meste ikke meget at gøre med bogens hovedemne, uddannelse i middelalderen. I to lange og tekniske afsnit, argumenterer Patzuk Russell for brugen af folkesproglig *grammatica* (e. *vernacular grammatica*) som et passende begreb for et sådant sprogfilosofisk og hermeneutisk grundlag. I en tredje del, vender forfatteren tilbage til emnet middelalderlige uddannelse og den plads et folkesproglig *grammatica* kunne have haft i den pædagogiske kontekst. Konklusionen er, at det er vanskeligt at bestemme, hvilken rolle folkesproglig *grammatica* spillede i uddannelsen i middelalderens Island, men dens betydning var i hvert fald ikke den samme som den latinske *grammatica*.

Patzuk-Russells bog er et vigtigt bidrag til udforskning af middelalderens islandske kultur, og den kaster, delvis, nyt lys over, hvordan den kristne religion etablerede sig i samfundet gennem pædagogisk praksis. Det er uden tvivl det mest omfattende værk om emnet forskningsfeltet har set, men om det er så omfattende, som forfatteren mener i sin indledning, er et andet spørgsmål. Bogen er, især dens anden halvdel, stærkt fokuseret på den litterære uddannelse, og i det sidste kapitel glider diskussionen over i ekspertområdet af middelalderlig digtning og anden sprogkunst, der ikke har meget at gøre med uddannelseshistorie som et selvstændig forskningsfelt. På den måde, ligesom ældre værker om uddannelse i middelalderens Island, er bogen i høj grad formet af og rettet mod forskningen i middelalderens bogkultur. Det er der selvfølgelig ikke noget forkert i, men hvis den konceptuelle baggrund ville have været tydeligere defineret fra begyndelsen, ville bogen give et stærkere helhedsindtryk.

Haraldur Hreinsson

Háskóli Íslands

ORCID iD 0000-0003-4649-7502